מכון ון ליר בירושלים
THE VAN LEER JERUSALEM INSTITUTE
معهد فان لير في القدس
התוכנית לכלכלה וחברה

נייר עבודה

חישוב ההכנסות ממס עיזבון בישראל

טל וולפסון

תוכן העניינים

מבוא 3

מס ירושה ועיזבון בספרות 3

המצב בישראל 5

מס ירושה בעולם 6

הדגם של פיקטי 8

חישוב הנתונים 9

חישוב רמת התקבולים הצפויה ממס עיזבון 11

דיון בתוצאות וסיכום 12

ביבליוגרפיה 13

מבוא

עבודה זו נועדה לאמוד את גובה התקבולים הצפויים במדינת ישראל אם יושת בה מס עיזבון. מס עיזבון (וירושה)[1] הוא אחד המסים השנויים ביותר במחלוקת, ומתקיימים עליו דיונים ציבוריים נרחבים בארץ ובעולם. גם הספרות המחקרית האקדמית עוסקת בנושא זה ללא הרף משום שהוא נוגע לסוגיות כלכליות יסודיות – חלוקת משאבים, אי-שוויון בין-דורי, צדק חברתי, ניידות חברתית, חשיבות ההכנסה מהון לעומת הכנסה מעבודה ועוד.

בעקבות המחאה החברתית שפרצה בקיץ 2011 עלה מחדש הדיון בהטלת מס עיזבון וירושה בישראל. כמו שאציג להלן, הדיון במס עיזבון וירושה בישראל ייחודי, שכן הוא מתקיים כמעט ללא נתונים. באמצעות דגם של פרופ׳ תומס פיקטי מבית הספר לכלכלה בפריז, שהתפרסם באוגוסט 2011 (Piketty 2011), אנסה להציג אומדנים ממשיים לתקבולים הצפויים ממס עיזבון בישראל. לפי הדגם הזה, אם יושת על המשק הישראלי מס עיזבון בגובה 10% על עיזבונות של מעל 2 מיליון שקל יהיו התקבולים הצפויים למדינה כ-3 מיליארד שקל לשנה בממוצע, קרי 0.3% תוצר.

בראשית העבודה אציג את הגישות הרווחות בספרות בנוגע למס ירושה. לאחר מכן אתאר את המצב בישראל בנוגע למס ירושה ועיזבון ואסקור את המצב בעולם. בהמשך אתאר את הדגם של פיקטי, ולאחר מכן אציג את החלתו על המשק הישראלי בווריאציות שונות של סף מס וגובה מס.

מס ירושה ועיזבון בספרות

הדיון העיקרי בספרות במס ירושה, הנוגע להנחת טבעו של המוריש – אלטרואיסט או אגואיסט – החל על רקע שאלות עמוקות בנוגע להשפעתו של מס עיזבון: איך הוא משפיע על רמת החיסכון המשקית, איך הוא משפיע על השתתפות בכוח העבודה, איך הוא משפיע על אי-השוויון ועוד. המאמרים העיקריים בתחום הראו שהנחות שונות מביאות לתוצאות שונות.

בקצרה, אנדרו אבל (Abel 1985) הניח פרט אגואיסט שלא מפיק תועלת מהעברת עושרו לצאצאיו. אדם שכזה עדיין יחסוך מטעמי זהירות (precautionary saving) משום שהוא אינו יודע מראש מתי בדיוק ימות, ואינו רוצה לרדת ברמת הצריכה שלו בסוף ימיו. על כן לאדם כזה תהיה ירושה ודאית (ומקרית – accidental bequest), ומס ירושה לא ישפיע על המוטיבציה שלו לחסוך. מכיוון שאין נטל עודף במצב שכזה המס המיטבי הוא 100%.

גרי בקר (Becker 1974), לעומתו, הניח פרט אלטרואיסט שתועלתו תלויה לא רק בצריכתו העצמית, אלא גם בתועלתם של ילדיו. הורים אלטרואיסטים מעבירים משאבים לילדיהם במהלך חייהם (מתנות) ועם מותם (ירושה), עד לרמה שבה התועלת השולית שלהם ושל ילדיהם משתווה. תומר בלומקין ואפרים צדקה (Blumkin and Sadka 2004) מראים במאמרם, בין השאר, כי כאשר האלטרואיזם שואף לאינסוף מס הירושה המיטבי הוא אפס.

---

[1] לעומת מס עיזבון, שמוטל על עיזבונו של הנפטר, מס ירושה מוטל על היורש/ים. מס ירושה כרוך בחיכוך רב יותר עם שלטונות המס, וסביר להניח שבגלל זה השיח במדינת ישראל הוא על מס עיזבון, שהונהג בה גם בעבר.

מחקרים מאוחרים יותר, ונוגעים יותר לענייננו, ניסו לאמוד את השפעת מס העיזבון על התנהגות הפרטים. אמידה זו לוקה בשתי בעיות עיקריות: ראשית, קשה לזהות את ההשפעה של מס שמוטל בעת המוות, שכן זהו אירוע חד-פעמי שמועדו לא ידוע, ובדרך כלל יקרה בעוד שנים רבות. שנית, מס זה נוגע בעיקר לשכבות העשירות, וסקרי הכנסה סטנדרטיים לא מספקים מידע שמאפשר לבחון את הנושא לעומק (Kopczuk 2012).

הספרות המחקרית מוצאת סימוכין להשפעת המס בעיקר בטווח הקצר. דיוויד ג׳ולפיאן (Joulfaian 2004) הראה כי איחוד מס עיזבון ומס מתנות בארצות הברית בשנת 1977 הגדיל את העברת המתנות בשנה שלפני כן פי 4. בשנים 1932–1976 היה המס על מתנות בארצות הברית נמוך יותר מאשר המס על עיזבון. משאוחדו שני מסים אלו למס אחד (כלומר העברת מתנות בחיים תובא בחשבון בעת חישוב מס העיזבון) הגדילו הפרטים את העברת המתנות. הנרי אולסון (Ohlsson 2011) מצא דינמיקה דומה בשוודיה בשנת 1948.

מחקרים שניסו לתאר את השפעת המס על גובה העושר היו נחרצים פחות, ולא הובילו לתוצאות מובהקות. ויז׳יק קופצוק וג׳ואל סלמרוד (Kopczuk and Slemrod 2001) נקטו גישה פחות מקובלת, וניסו לקשור את שיעור המס על פני החיים של פרטים שכבר נפטרו לעושר שלהם. הם קבעו את גיל 45 כבסיס לחישוב שיעור המס השולי על פני החיים. הגישה הזאת בעייתית בין השאר כי משך החיים שונה מפרט לפרט, והם אכן לא קיבלו תוצאות מובהקות. דגלאס הולץ-איקין ודונלד מרפלס (Holtz-Eakin and Marples 2001) ניסו לאמוד את ההשפעה על האוכלוסייה החיה. הם השתמשו בנתונים של סקר הבריאות והפרישה בארצות הברית (health and retirement survey), אך משום שבסקר אין נתונים רבים על אודות פרטים עשירים אין לתוצאותיהם תוקף רב.

תרומה לצדקה מוכרת בארצות הברית לניכוי מס עיזבון, ולכן מעודדת פרטים לתרום (זהו הפטור השני בגודלו לאחר פטור של העברה לבן/בת הזוג – marital deduction). בספרות יש הסכמה כי גובה התרומה רגיש מאוד לגובה המס ופחות (אך בכל זאת רגיש) לרמת העושר (Kopczuk 2012). ג׳ולפיאן (Joulfaian 2001), למשל, הראה שמס שולי גבוה יעודד אנשים אמידים לתרום יותר מעיזבונם.

תוצאה מעניינת אחרת נמצאה במחקר אחר של קופצוק וסלמרוד (Kopczuk and Slemrod 2003). הם טענו שמס עיזבון משפיע לא רק על התנהגות כמו מימוש נכסים עקב עליית מסים, אלא גם על תמותה (!). הם הראו שאנשים מסוימים יחיו יותר כדי להגדיל את הירושה שהם מעבירים כשהם יודעים מראש על מועד שינוי שיעור מס העיזבון. דומה הדבר לאדם חולה מאוד שמצפה לחתונת בנו, וייאבק במחלתו עד למועד השמחה. טיעונם הכללי הוא שחיסכון של כל 10,000 דולר בתשלומי מס יעלה את הסבירות לחיות לאחר כניסת שינוי שיעור המס לתוקף ב-1.6%.

אפשר לומר שעל אף הדיונים הציבוריים הערים בנושא מס עיזבון וירושה ועל אף הקולות הנחרצים הנשמעים, עדיין יש סימני שאלה רבים בנוגע להשפעותיו על הפרמטרים הכלכליים. אך כמו שראינו לעיל, בדרך כלל ישנה הסכמה כי שינוי המס משפיע בטווח הקצר (למשל על מתנות או צדקה), אך אין סימוכין להשפעותיו בטווח הארוך (למשל על רמת העושר). מכיוון שההמלצה של

ועדת בן בסט בנוגע למס עיזבון, שתפורט בסעיף הבא, לא מציעה הסדר נפרד למס עיזבון ולמס מתנות או פטורים לצדקה, נניח בעבודה זו גמישות תקבולים נמוכה.

המצב בישראל

מס עיזבון היה נהוג במדינת ישראל מראשיתה, ועוגן בחוק באפריל 1949.[2] המס הוטל על כל נכסיו של הנפטר, בניכוי חובות והוצאות שונות (ובכללן עלויות קבורה), וברמה משתנה של מס. רוב אוכלוסיית ישראל הייתה פטורה ממס זה, כך שבשנת 1979 היו כ-85% מעיזבונות פטורים. לאחר שהוגדלו בשנה זו סכומי הניכויים היו 98% מהעיזבונות באותה שנה פטורים ממס. בשנת 1981 בוטל מס העיזבון בישראל בשל האינפלציה הגבוהה שכרסמה במידה ניכרת בבסיס המס, והוא אינו מושת בישראל עד היום (2013).

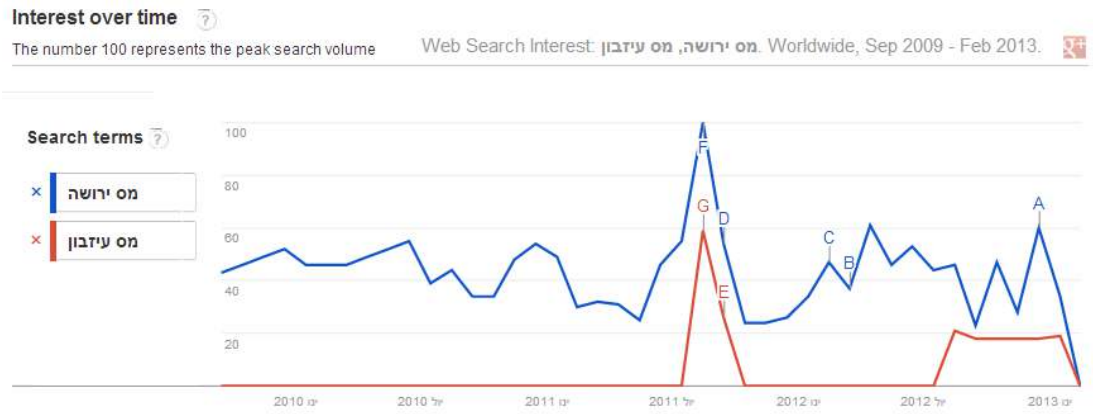
משנבלמה האינפלציה הגבוהה בישראל בסוף שנות התשעים עלו קולות להנהיג שוב את מס העיזבון. דוח הוועדה הציבורית לרפורמה במס הכנסה בראשות פרופ' אבי בן בסט (בן בסט ואחרים 2000), שהוגש במאי 2000 לשר האוצר דאז אברהם שוחט, היה הניסיון הרציני ביותר להחזירו לבסיס המס. בן בסט כיהן אז כמנכ"ל משרד האוצר, והוועדה שבראשותו המליצה לגבות מס בשיעור של 10% על עיזבונות בשווי 2 מיליון שקל ומעלה. שיעור המס הנמוך הוצע מתוך ידיעה כי עלויות הגבייה של מס זה גבוהות יחסית, וכך קיוו המציעים להפחית את ניסיונות ההתחמקות של הציבור. כדי למנוע את העברת העיזבון עוד במהלך החיים הוצע להטיל גם מס על מתנות בשווי של יותר מ-50 אלף שקל.

הנימוק העיקרי של הוועדה להשבתו של המס הוא שהמס משמש אמצעי מדיניות שמצמצם את אי-השוויון ומקדם את שוויון ההזדמנויות בחברה. לדבריה, "הצדק שמלווה בהנהגת מס עיזבון גובר על העלות המנהלית הכרוכה באכיפתו" (שם, 111). דוח ועדת בן בסט הקיף מגוון נושאים במערכת המס של ישראל (ובכלל זה מס הכנסה מעבודה, מיסוי שוק ההון, מס חברות, מס על דירות מגורים ועוד), וממשלת ישראל בחרה שלא לקבל את עיקרי הדוח.

לפי Google Trends, כלי של גוגל המספק מדד לשכיחות חיפוש ביטויים ברשת ומבטא את רמת העניין הציבורי בנושא מסוים, מס עיזבון ומס ירושה שבו לשיח הציבורי בישראל ביתר שאת ביולי-אוגוסט 2011, ימי המחאה החברתית שקראה לצדק חברתי (ראו תרשים 1). מאז הופיעו לא מעט כתבות בתקשורת הכתובה ואזכורים בנושא מס עיזבון, ועבודה זו באה לתרום לדיון זה.

[2] חוק מס עיזבון, התש"ט-1949.

תרשים 1: חיפוש "מס עיזבון" ו"מס ירושה" בגוגל, ינואר 2010–ינואר 2013

מקור: Google Trends, http://goo.gl/mGWvE

מס ירושה בעולם

בבואנו לבחון את מס הירושה והעיזבון במדינות ה-OECD נבחן את הפרמטרים הבאים: בכמה מדינות הוא מוטל, מה גובה המס ומה נתח התקבולים ממנו מתוך סך תקבולי המסים של המדינה. התמונה שתיפרש בפנינו תאפשר לנו לבחון את תוצאות החישוב שיתקבלו ואת ההצעות להטלת מס עיזבון בישראל מפרספקטיבה בינלאומית. בלוח 1 מוצג טווח שיעורי המס השולי (של עיזבון או ירושה) במדינות המפותחות בשנת 2011. ב-20 מתוך 32 המדינות בלוח מוטל מס ירושה או עיזבון. ב-18 מהן מוטל מס בגובה 10% או יותר, וב-14 מהמדינות מוטל מס בשיעור הגבוה מ-20%.[3]

לוח 1: טווח שיעורי המס השולי (של עיזבון או ירושה) במדינות המפותחות, 2011

המדינה	טווח שיעורי המס השולי (עיזבון/ירושה)	המדינה	טווח שיעורי המס השולי (עיזבון/ירושה)
אוסטריה	0%	יפן	50%–10%
אוסטרליה	0%	לוקסמבורג*	48%–0%
איטליה*	8%–4%	נורווגיה***	15%–0%
איסלנד	10%	ניו זילנד	0%
אירלנד	25%	סינגפור	0%
אסטוניה	0%	סלובניה*	30%–0%
ארצות הברית**	35%–18%	ספרד	0%
בלגיה*	7%–3%	פורטוגל	10%–0%
בריטניה	40%	פינלנד****	32%–0%

[3] מדובר באומדן גס. במדינות ששיעור המס השולי בהן מופיע כטווח התייחסתי לקצה הגבוה. עוד יש לזכור שמשמעות גובה המס משתנה בין עיזבון לירושה (שמתחלקת בדרך כלל בין כמה יורשים ולכן קטנה יותר).

גרמניה***	50%–30%	צ׳כיה*	40%–0.5%
דנמרק*	36.25%–15%	צרפת***	60%–5%
דרום קוריאה	50%–10%	קנדה	0%
הולנד***	40%–10%	קפריסין	0%
הונג קונג	0%	הרפובליקה הסלובקית	0%
טייוואן	10%	שוודיה	0%
יוון	40%–10%	שווייץ	0%

* תלוי בקרבה
** תלוי בהיקף הירושה
*** תלוי בקרבה ובהיקף הירושה
**** תלוי בהיקף הירושה ובאזרחות היורשים
מקור: Ernst&young 2011; ריכוז הנתונים: מייבום תשע״ב

מלוח 2, שמציג את שיעור התקבולים ממס ירושה, עיזבון ומתנות מתוך כלל המסים, אפשר לראות כי התקבולים ממסים אלו במדינות ה-OECD אינם גבוהים, ותרומתם להכנסת המדינה קטנה במידה ניכרת מתקבולי שאר המסים. בבלגיה השיעור הוא הגבוה ביותר, והוא עומד על 1.5% מסך ההכנסות ממסים. הממוצע של מדינות אלו עומד על 0.35% מסך ההכנסות ממסים, ואצל רוב המדינות לא מגיעים התקבולים ממס עיזבון וירושה ל-1% מסך תקבולי המס. נראה כי מס עיזבון וירושה שכיחים בקרב רוב המדינות המפותחות, אם כי שיעור ההכנסות הצפוי מהם זעום יחסית.

לוח 2: שיעור התקבולים ממס עיזבון, ירושה ומתנות מתוך סך כל תקבולי הממשלה ממסים במדינות המפותחות, 2010

מדינה	שיעור התקבולים	מדינה	שיעור התקבולים
אוסטרליה	0%	לוקסמבורג	0.336%
אוסטריה	0.029%	מקסיקו	0%
איטליה	0.072%	נורווגיה	0.22%
איסלנד	0.484	ניו זילנד	0.003%
אירלנד	0.549%	סלובניה	0.102%
אסטוניה	0%	ספרד	0.699%
ארצות הברית	0.543%	פולין	0.065%
בלגיה	1.482%	פורטוגל	0.157%
בריטניה	0.517%	פינלנד	0.509%
גרמניה	0.489%	צ׳ילה	0.181%
דנמרק	0.451%	צ׳כיה	0.017%
הולנד	0.755%	צרפת	0.927%
הונגריה	0.062%	קוריאה	1.046%
טורקיה	0.076%	קנדה	0%

יוון	0.231%	הרפובליקה הסלובקית	0%
יפן	0.944%	שוודיה	0.001%
ישראל	0%	שווייץ	0.903%

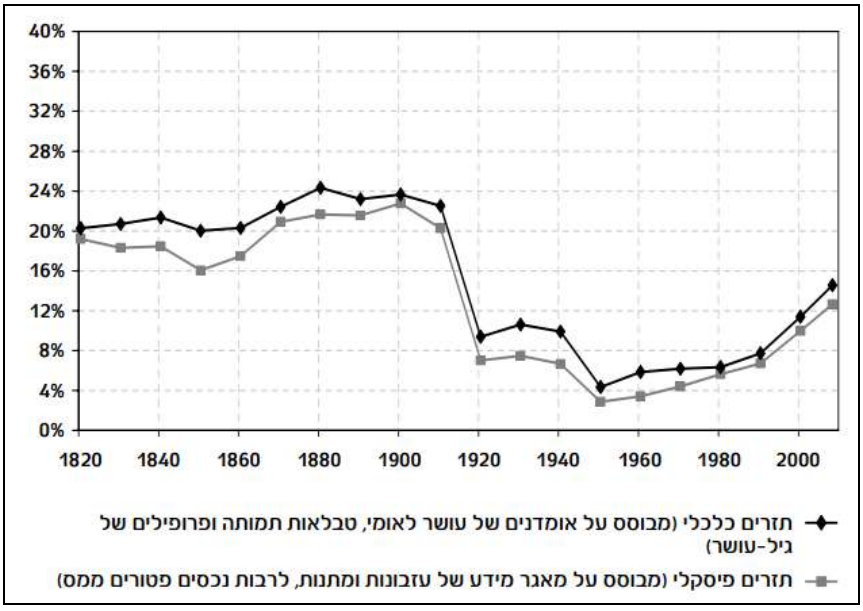
מקור: OECD 2013

הדגם של פיקטי

תומס פיקטי (Piketty 2011) מנסה לחשב את ההתפתחות ארוכת הטווח של הירושות, מתוך התמקדות במשק הצרפתי. פיקטי קורא תיגר על הנחה שהשתרשה לקראת סוף המאה העשרים שההכנסה מעבודה חשובה מהכנסה מהון. לטענתו, אנשים בימינו מניחים כי חיי רווחה מושגים באמצעות רכישת מקצוע ועבודה קשה, ופחות תלויים ברקע הכלכלי המשפחתי כמו שהיה נהוג בעבר. בחינה אמפירית ותיאורטית של פיקטי מראה כי הנחה זו שגויה, והירושה שבני אדם מקבלים היא המסביר העיקרי למעמדם הכלכלי בחברה.

התרומה הראשונה של פיקטי היא יצירת סדרות נתונים על תקבולי הירושות בצרפת במשך השנים. דרך חישוב אחת ("תזרים כלכלי") מבוססת על נתונים מצרפיים של המשק. דרך זו תשמש אותנו בעבודה זו, ונרחיב עליה להלן. דרך חישוב שנייה ("תזרים פיסקלי") מבוססת על הנתונים המדווחים על ירושות לרשויות המס. שתי הדרכים, המוצגות בתרשים 2, מראות כי במאה התשע-עשרה עמד תזרים הירושות השנתי על כ-20%–25% מההכנסה הלאומית; בין 1910 ל-1950 הוא עמד על 5%–10%; ומשנות החמישים ועד שנות האלפיים עלה שוב לרמה של כ-15% מההכנסה הלאומית.

תרשים 2: תזרים הירושות השנתי מתוך ההכנסה הלאומית, צרפת, 1820--2008

מקור: פיקטי 2011

התרומה השנייה של פיקטי במאמר היא בניית דגם תיאורטי שאפשר להסיק ממנו על חשיבות הירושות במשקים כלכליים שונים. מסקנת הדגם היא שהיחס בין התשואה על ההון (r) ובין שיעור הצמיחה במשק (g) מסביר את מרכזיות הירושה בו. הצמיחה בצרפת בין שנות החמישים לשנות השבעים של המאה העשרים הייתה גבוהה יחסית (g>r), ועל כן חלקו היחסי של תזרים הירושות היה מוגבל, כמו שראינו לעיל בתרשים 2. לאחר שנות השבעים, כשהצמיחה בצרפת נעשתה מתונה יותר (r>g), עלה חלקו של תזרים הירושות בהכנסה הלאומית. לכן במדינות מתפתחות כמו הודו וסין, שבהן שיעור הצמיחה במשק גבוה מן התשואה על ההון (g>r), אין חשיבות יתרה לירושות. עיקרון זה גורס כי כאשר התשואה על ההון גבוהה משיעור הצמיחה במשק (r>g) חשיבות העושר מהעבר גוברת על העושר החדש, ומכיוון שבמצב יציב (steady state) הצמיחה במשק מתכנסת לרמות נמוכות (1%–2%) בסופו של דבר תגבר חשיבות תזרים הירושות.

בעבודה זו אתבסס על התרומה הראשונה של פיקטי כדי לבדוק מה תזרים הירושות השנתי במשק הישראלי. פיקטי בדק ומצא כי אפשר לחשב את זרם הירושות (והמתנות) השנתי באמצעות חישוב נתונים מצרפיים של המשק, גם אם לא מוטל מס עיזבון. ההנחה שלו היא שרוב העושר מועבר בסוף ימיו של אדם. אם ידועים לנו העושר הלאומי, שיעורי התמותה ויחס העושר בין המבוגרים לצעירים אפשר להגיע לאומדן טוב. להלן הנוסחה לחישוב תזרים הירושות השנתי כאחוז של התוצר:

$$\frac{W_t}{Y_t} \times m_t \times \mu = \text{תזרים הירושות השנתי (באחוזי תוצר)}$$

העושר הלאומי — תמותה — היחס בין עושר המתים לעושר החיים

מכפלת שיעורי התמותה בעושר הלאומי נותנת אומדן כללי של היקף העושר שמועבר בשנה מסוימת בין דורות. מכיוון שההסתברות למוות אצל המבוגרים גבוהה יותר מאשר אצל הצעירים, הובאו בחשבון גם יחסי העושר הבין-דוריים. אם, למשל, העושר הלאומי גבוה פי 6 מההכנסה הלאומית, שיעור התמותה הוא 2% ויחס העושר בין המתים לחיים הוא 1, תזרים הירושות השנתי הוא בשיעור של 12% מהתוצר. אם הדור הוותיק עשיר פי 2 מהדור הצעיר תזרים הירושות השנתי הוא 24% מהתוצר. זה היה המצב בצרפת לפני 100 שנה, והיום הוא עומד על כחצי מזה. פיקטי הראה שתזרים הירושות במשק הצרפתי המחושב בשיטה זו דומה לחישובו על פי הנתונים המדווחים של מס עיזבון, כמוצג בתרשים 2 לעיל (הפער בין העקומות מוסבר בהעלמות מס).

חישוב הנתונים

בהתבסס על הדגם של פיקטי חישבנו תחילה את תזרים הירושות השנתי במשק הישראלי, ועל בסיסו חושבה רמת התקבולים הצפויה ממס עיזבון. בחישוב תזרים הירושות השנתי השתמשנו

בנתונים הבאים: העושר הלאומי, שיעורי התמותה והיחס בין עושר המבוגרים לעושר הצעירים, על פי הפירוט שלהלן:

- **העושר הלאומי** – כמוצג בלוח 3, העושר הלאומי חושב על ידי חלוקת הנכסים הפיננסיים של משקי הבית כמפורסם בדוח בנק ישראל (בנק ישראל 2012) בתמ"ג של אותה שנה. יש לציין כי הנתונים שבידינו אינם כוללים בעלות על דירות, ולכן סביר להניח כי התוצאות האמתיות גבוהות יותר. יצוין כי פנינו בבקשה לקבלת נתונים מפורטים ממינהל הכנסות המדינה, אך נענינו בשלילה. מובן שאם היו בידינו נתוני המינהל היינו מגיעים לרמת דיוק גבוהה יותר.

לוח 3: העושר הלאומי בישראל במונחי תוצר, 2006–2010

שנה	2006	2007	2008	2009	2010
הנכסים וההתחייבויות של משקי הבית (במיליוני שקלים)	2,301,542	2,602,425	2,353,567	2,771,430	2,944,095
תמ"ג (במיליוני שקלים)	651,415.9	686,511.9	723,034.7	765,957.8	813,937.8
יחס נכסים לתוצר	3.53	3.79	3.26	3.62	3.62

מקור: בנק ישראל 2012; הלמ"ס 2012

- **שיעורי התמותה** – לפי הדגם של פיקטי, שיעורי התמותה מתייחסים רק לבני 20 ומעלה. הדעת נותנת שרק מעל גיל 20 הפרט עשוי לצבור עושר. בלוח 4 מוצגים שיעורי התמותה בישראל בשנים 2006–2010.

לוח 4: שיעור תמותה ל-1,000 איש לבני 20 ומעלה בישראל, 2006–2010

שנה	שיעור תמותה ל-1,000 איש לבני 20 ומעלה
2006	8.4
2007	8.54
2008	8.26
2009	7.85
2010	7.88

מקור: הלמ"ס 2006–2010

- **היחס בין עושר המבוגרים לעושר הצעירים** – החישוב של סעיף זה התבסס על סקרי הכנסות של הלמ"ס המפורסמים מדי שנה בשנה. מכיוון שבסקרי הכנסות אין בנמצא נתונים על עושר הפרטים, אלא רק דיווח על הכנסות מהון (לרבות דיבידנדים, אג"ח, השכרת דירות

וכיוצא באלו), הנחנו שער ריבית בגובה 2% שממנו אפשר לחשב את עושר הפרטים.[4] מכיוון שהכנסות מהון מדווחות לפי משפחה ולא לפי פרטים, היה צריך לבחור את ראש המשפחה מתוך סקר ההכנסות לפרטים, ולשייך לו את ההכנסה המדווחת להון מתוך סקר ההכנסות למשפחה. בשלב השני חושב היחס בין העושר המצרפי של המבוגרים (בני 50 ומעלה) לעושר המצרפי של הצעירים (בני פחות מ-50). מהתבוננות בלוח 5 אפשר לראות כי עושר המבוגרים גדול פי כ-2 מעושר הצעירים.

לוח 5: היחס בין עושר המבוגרים לעושר הצעירים בישראל, 2006–2010

2010	2009	2008	2007	2006
1.99	2.00	1.96	1.75	1.95

החישוב מבוסס על סקרי הכנסות של הלמ"ס בשנים 2006–2010

כעת יש בידינו הנתונים כדי לחשב את תזרים הירושות השנתי בישראל, ובלוח 6 אפשר לראות כי בשנים 2006–2010 הוא עמד על כ-5.5% תוצר בממוצע.

לוח 6: חישוב תזרים הירושות השנתי באחוזי תוצר, 2006–2010

	2006	2007	2008	2009	2010
היחס בין עושר המבוגרים לעושר הצעירים	1.95	1.75	1.96	2.00	1.99
שיעור תמותה ל-1,000 איש לבני 20 ומעלה	8.4	8.54	8.26	7.85	7.88
העושר הלאומי (יחס נכסים לתוצר)	3.53	3.79	3.26	3.62	3.62
תזרים הירושות באחוזי תוצר	5.80%	5.68%	5.28%	5.69%	5.69%
תזרים הירושות במיליוני שקל	37,763.0	39,025.1	38,200.1	43,578.2	46,335.9

חישוב רמת התקבולים הצפויה ממס עיזבון

כעת נחשב את רמת התקבולים הצפויה מהטלת מס עיזבון. בשלב הראשון אימצנו את המלצת הוועדה הציבורית לרפורמה במס הכנסה בראשות בן בסט משנת 2000 (בן בסט ואחרים 2000), ולפיה עיזבונות בשווי של יותר מ-2 מיליון שקל ימוסו בשיעור של 10%. כמו שאפשר לראות בלוח 7, במצב עניינים כזה ימוסו בממוצע 3.3% מהאוכלוסייה (שהם כ-71% מבעלי ההכנסות מהון), וההכנסות הצפויות ממס העיזבון יעמדו על כ-3 מיליארד שקל בשנה בממוצע. החישוב הניח כי רק הכנסות מהון מעל רף מסוים ימוסו (בסף מס של 2 מיליון שקל והנחת ריבית של 2%, תמוסה הכנסה חודשית מעל 3,333 שקל).

[4] יש לציין שנעשתה הפשטה שמניחה תשואה שווה להשכרת בית ולנכסים פיננסיים אחרים, אף שבדרך כלל יש שוני בתשואות.

לוח 7: ההכנסות הצפויות ממס עיזבון בשיעור של 10% מעל סף של 2 מיליון שקל, 2006–2010

	2006	2007	2008	2009	2010
הכנסות במיליוני שקלים	2,750.1	2,525.5	2,569.5	3,250.0	3,567.9
שיעור באוכלוסייה של בעלי הון מעל הסף	3%	2.7%	3.2%	3.5%	4.2%
סך כל ההון מעל סף המס	72.8%	64.7%	67.3%	74.6%	77.0%

מאחר שיש במערכת הפוליטית קולות הקוראים להטלת מס בשיעור גבוה יותר בלוח 8 מוצג חישוב התקבולים הצפויים מהטלת מס עיזבון בשיעור של 20%. נניח כי גמישות התקבולים להטלת מס נמוכה (ולצורכי החישוב – אפס), כפי שהראתה סקירת הספרות.

לוח 8: ההכנסות הצפויות ממס עיזבון בשיעור של 20% מעל סף של 2 מיליון שקל, 2006–2010

	2006	2007	2008	2009	2010
הכנסות במיליוני שקלים	5,500.3	5,050.9	5,139.0	6,500.0	7,135.7

מכיוון שהממוצע של סף מס העיזבון במדינות ה-OECD הוא פי 16 מהתוצר השנתי לנפש (Strawczynski 2012) חישבנו גם את התקבולים הצפויים מסף מס בשיעור דומה בישראל – 1.5 מיליון שקל. במקרה כזה יחול המס על 5% מהאוכלוסייה בממוצע, והתקבולים הצפויים הם בגובה של כ-3.3 מיליארד שקל בשנה. לוח 9 מציג את החישוב לשנים 2006 ועד 2010.

לוח 9: ההכנסות הצפויות ממס עיזבון בשיעור של 10% מעל סף של 1.5 מיליון שקל, 2006–2010

	2006	2007	2008	2009	2010
הכנסות במיליוני שקלים	3,076.6	2,950.4	2,983.0	3,739.0	4,061.8
שיעור באוכלוסייה של בעלי הון מעל הסף	4.7%	4.2%	4.7%	5.4%	6%
סך כל ההון מעל סף המס	81.5%	75.6%	78.1%	85.8%	87.7%

דיון בתוצאות וסיכום

בחינת ההמלצה של ועדת בן בסט בעניין מס עיזבון מראה כי התקבולים הצפויים מהטלת מס עיזבון בישראל נעים סביב 3 מיליארד שקל, שהם כ-0.3% של התוצר. התקבולים שהיו צפויים

לשנת 2010 עומדים על כ-3.5 מיליארד שקל, שהם 0.4% של התוצר – רמה דומה לתקבולים מן המס בשנות השבעים לפני ביטולו. הגדלת שיעור המס מ-10% ל-20% הגדילה את התקבולים הצפויים פי 2 (עקב הנחת גמישות נמוכה). הורדת סף המס ל-1.5 מיליון שקל (בשיעור מס של 10%) העלתה את התקבולים הצפויים בכ-15% בממוצע, וחלה על עוד כ-10% מהפרטים בעלי הון במשק. במילים אחרות, לכ-10% מבעלי ההכנסות מהון יש הון בשווי של בין 1.5 ל-2 מיליון שקל.

התבוננות בתוצאות שקיבלנו מנקודת מבט בינלאומית מראה שהמלצת ועדת בן בסט היא הסבירה ביותר. ראשית, שיעור המס המוצע, בגובה 10% ומעלה, מקובל בחצי מהמדינות המפותחות. שנית, התקבולים הצפויים ממנו עומדים על 1.5% מסך הכנסות המדינה ב-2010,[5] שיעור גבוה מעט מהשיעור המרבי הנהוג בעולם המערבי (בבלגיה – 1.5% מסך הכנסות המדינה ממסים).

ביבליוגרפיה

בן בסט, אבי, אבידור אבני, דוד ברודט, אמיר ברנע, ציפי גל-ים, דוד גליקסברג, שלמה יצחקי, יצחק סוארי, יוני קפלן, אמנון רפאל ויוסי תמיר, 2000. **דוח הוועדה הציבורית לרפורמה במס הכנסה**, ירושלים: משרד האוצר, http://ozar.mof.gov.il/reform/pre_basat.htm.

בנק ישראל, 2012. **דין וחשבון 2011**, ירושלים: בנק ישראל, http://www.bankisrael.gov.il/he/NewsAndPublications/RegularPublications/Documents/dochApp2011/d_50.pdf, הנספח הסטטיסטי, לוח ד'-נ' 50: הנכסים וההתחייבויות של משקי הבית, 2001 עד 2010.

הלמ"ס, 2006--2010. **השנתון הסטטיסטי לישראל** (לשנים 2006--2010), ירושלים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, http://www.cbs.gov.il/reader/shnatonhnew_site.htm, לוח 3.27: פטירות ושיעורי תמותה, לפי גיל, מין, קבוצת אוכלוסייה ודת.

——, 2012. **השנתון הסטטיסטי לישראל 2012**, ירושלים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, http://www.cbs.gov.il/reader/shnaton/shnatonh_new.htm?CYear=2012&Vol=63&CSubject=14, לוח 14.4: הכנסה לאומית וחיסכון לאומי.

מייבום, גיא, תשע"ב. "השפעת ירושה על הפערים הכלכליים בישראל: הצדקה למיסוי ירושה כמצמצם אי שוויון", עבודת במסגרת "סמינר פכ"מ: הסדנא להצגת עבודות אישיות", הפקולטה למדעי החברה, האוניברסיטה העברית בירושלים.

משרד האוצר, 2011. "בשנת 2010 הסתכמו הכנסות המדינה ממסים ואגרות בכ-195.4 מיליארדי ₪", ירושלים: משרד האוצר, מינהל הכנסות המדינה, 8.2.2011, http://ozar.mof.gov.il/hachnasot/docs/2010-12.pdf.

[5] החישוב מתבסס על הכנסות בסך 195.4 מיליארד לשנת 2010 (משרד אוצר 2011).

פיקטי תומס, 2011. "האם הקפיטליזם של המאה ה-21 יהיה לא שוויוני כמו זה של המאה ה-19?" **נקודה למחשבה 1**, עורך מדעי: טל וולפסון, ירושלים: מכון ון ליר בירושלים, http://www.vanleer.org.il/he/node/920.

Abel, Andrew B., 1985. "Precautionary Saving and Accidental Bequests," *The American Economic Review* 75, 4 (September), pp. 777--791.

Becker, Gary S., 1974. "A Theory of Social Interactions," *Journal of Political Economy* 82, pp. 1063--1093.

Blumkin, Tomer and Efraim Sadka, 2004. "Estate Taxation with Intended and Accidental Bequests," *Journal of Public Economics* 88, pp. 1--21.

Holtz-Eakin, Douglas and Donald Marples, 2001. "Distortion Costs of Taxing Wealth Accumulation: Income versus Estate Taxes," *Working Paper No. 8261*, National Bureau of Economic Research, April.

Ernst & Young, 2011. *International Estate and Inheritance Tax Guide 2012*, Ernst & Young.

Joulfaian, David, 2001. "Charitable Giving in Life and Death," in William G. Gale, James R. Hines Jr. and Joel Slemrod (eds.), *Rethinking Estate and Gift Taxation*, Washington: Brookings Institution Press, pp. 350--369.

——, 2004. "Gift Taxes and Lifetime Transfers: Time Series Evidence," *Journal of Public Economics* 88, 9-10 (August), pp. 1917--1929.

Kopczuk, Wojciech, 2012. "Taxation of Intergenerational Transfers and Wealth," *Working Paper No. 18584*, National Bureau of Economic Research, November.

Kopczuk, Wojciech and Joel Slemrod, 2001. "The Impact of the Estate Tax on the Wealth Accumulation and Avoidance Behavior of Donors," in William G. Gale, James R. Hines Jr. and Joel Slemrod (eds.), *Rethinking Estate and Gift Taxation*, Washington: Brookings Institution Press, pp. 299--343.

——, 2003. "Dying to Save Taxes: Evidence from Estate Tax Returns on the Death Elasticity," *Review of Economics and Statistics* 85, 2 (May), pp. 256--265.

OECD, 2013. StatExtracts, http://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=21699, Tax revenue as precentage of GDP.

Ohlsson, Henry, 2011. “The Legacy of the Swedish Gift and Inheritance Tax, 1884--2004,” *European Review of Economic History* 15, 3 (December), pp. 539--569.

Piketty, Thomas, 2011. “On the Long-Run Evolution of Inheritance: France 1820--2050,” *Quarterly Journal of Economics* 126(3), pp. 1071--1131.

Strawczynski, Michel, 2012. “The Optimal Inheritance Tax in the Presence of Investment in Education,” *School of Public Policy Discussion Paper*, November.